

Begrepsliste

Abstrakte ord:

Med dette menes ord som viser til fenomener som vi ikke kan se, høre eller ta på. Eksempler kan være *kjærlighet, vennskap, misunnelse, tid*.

Additive tekstbindere:

Forbindere som knytter fakta til fakta i en tekst. Eksempler er:

Konjunksjoner: *og, samt*

Adverb: *også, videre, dessuten, forresten*

Adverbiale uttrykk: *til og med, på samme måte som, for eksempel [1]*.

Bokstavhuset:

Et bokstavhus viser konvensjoner for hvordan bokstavene skal plasseres i forhold til hverandre. Dette illustreres med tre rader, som i didaktisk sammenheng gjerne kalles for «loft», «midtetasje» og «kjeller». Versalene (de store bokstavene) står alltid i midtetasjen + loftet, mens minusklene (de små bokstavene) også kan ta i bruk kjelleren (f, g, j, p, q, y).

Global struktur:

Med dette menes at teksten som helhet har en struktur. Tekster kan være strukturert etter tid (for eksempel kronologi), eller de kan være bygget opp på andre måter. Alternative struktureringsprinsipper kan for eksempel være at teksten er bygget opp etter *kategorier, kontrastering* eller *argumentering [2]*.

Klassifisering:

Det handler om at innholdsmomentene i en tekst er gruppert etter klasser/kategorier. Om man skal presentere et dyr, kan innholdsmomentene for eksempel være gruppert etter dyrets utseende, hva dyret spiser og hvor det lever.

Kreative uttrykksformer:

Å bruke språket på kreative måter, for eksempel gjennom å bruke ord og formuleringer som understreker mening i ytringene våre. Eksempler kan være

- besjeling (*Store maskiner spiser seg innover frodige beitemarker med en uhyggelig appetitt*)
- gjentakelse (*Det har jeg gjort mange, mange, mange ganger*)
- humor

- ironi
- sammenligning (*Kari er skjønn som en rose. Hunden ligner på en løve.*)
- metaforer (*Elgen er skogens konge.*)
- rim
- overdrivelser
- underdrivelser

Kronologi:

Betyr at noe er ordnet etter tidsrekkefølge, for eksempel om bøker sortert etter utgivelsestidspunkt eller hendelser gjengitt i den rekkefølgen de skjedde [3].

Omstendigheter:

En skriver kan orientere leseren gjennom å fremstille det som skjer på en eksplisitt måte, for eksempel hvor og når noe finner sted. I en tekst som ikke gjør rede for omstendigheter kan det for eksempel være vanskelig å vite hva *her*, *der*, *da* og så videre viser til.

Overgeneralisering:

Når rettskrivningsregler prøves ut i sammenhenger der de ikke skal brukes. Dette kan kalles utviklingsfeil [4], og er en naturlig del av barns skriveutvikling. Et eksempel kan være når en skriver har lært at å-lyden ofte skrives med o på norsk (*tog, lov, sove*). Skriveren kan da overgeneralisere og skrive for eksempel *dorlig* (dårlig).

Temporale tekstbindere:

Forbindere som organiserer teksten etter tid. Eksempler er:

Subjunksjoner: *da, når, mens, innen, siden*.

Adverb: *så, deretter, etterpå, endelig, da, når, senere, tidligere, samtidig*.

Adverbiale uttrykk: *etter en stund, på den tid, ut i de små timer* [5].

Tekstbindere:

Se «Additive tekstbindere» og «Temporale tekstbindere».

Syntaktisk variasjon:

Syntaks handler om hvordan vi setter sammen ord til fraser og setninger, og om hvordan setningsleddene er plassert i setningen.

Norsk er et SVO-språk, som betyr at den umarkerte rekkefølgen på setningsledd er subjekt-verbal-objekt (SVO): *Kari har skutt en hjort med gevær*. Vi kan imidlertid

flytte fram også andre setningsledd til starten av setningen: *En hjort har Kari skutt med gevær* eller *Med gevær har Kari skutt en hjort*. Spørresetninger starter direkte med verbalet, da er den første plassen tom: *Har Kari skutt en hjort med gevær?* Med syntaktisk variasjon menes at rekkefølgen på setningsleddene er ulik, det vil si at ulike setningsledd kan innlede setningene. En tekst som hovedsakelig består av setninger som starter med subjektet, kan for eksempel ikke sies å ha mye syntaktisk variasjon.

Utbygde fraser:

Ett enkelt ord kan vi bygge ut til en gruppe ord, slik at den nye gruppen har samme funksjon i setningen som det enkelte ordet. Frasen får sitt navn etter ordklassen til hovedordet (kjernen) [6]. Eksempelvis har substantivfraser substantiv som kjerne, men frasen kan bygges ut med ulike adledd: *den store hesten med svart man*. Adjektivfraser har adjektiv som kjerne: *utrolig fin på håret*.

Fotnoter

[1] Eksemplene er hentet fra Iversen, H. M., Otnes, H., & Solem, M. S. (2007). *Grammatikken i bruk*. Cappelen Forlag.

[2] Les mer i Iversen, H. M., & Otnes, H. (2016). *Å lære å skrive*. Universitetsforlaget.

[3] Definisjon hentet fra <https://snl.no/kronologisk>

[4] Les mer i Traavik, H. & Alver, V. R. (2008). *Skrive- og lesestart*. Fagbokforlaget.

[5] Eksemplene er hentet fra Iversen, H. M., Otnes, H., & Solem, M. S. (2007). *Grammatikken i bruk*. Cappelen Forlag.

[6] Faarlund, J., Lie, S., & Vannebo, K. (1997). *Norsk Referansegrammatikk*. Universitetsforlaget.